

3. Список учебных заведений Ведомства Министерства Народного Просвещения по городам и селениям. – Сенатская типография, 1915. – 188с.
4. Сборник действующих постановлений и распоряжений по женским гимназиям и прогимназиям Министерства народного просвещения за 1870 г. изменениями и дополнениями / [сост. М. Родевич]. – СПб. : Типография М.А. Хана, 1884. – 345с.
5. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Том десятый. Царствование Императора Александра III. 1885-1888 годы. СПб., 1894.
6. Смоляр Л.О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX – поч. XX ст.: сторінки історії: монографія / Л. О. Смоляр. – Одеса: Астропринт, 1998. – 408 с.
7. СОДА України. Ф. 819, оп. 1, спр. 28, арк. 10, 15,29.
8. СОДА України. Ф. 819, оп. 1, спр. 55, арк. 8.
9. СОДА України. Ф. 819, оп. 1, спр. 4, арк. 29.
10. СОДА України. Ф. 1004, оп. 1, спр. 114, арк. 66.
11. ХОДА України. Ф. 646, оп.1. спр. 7, арк. 19.
12. Фатальчук С.Д. Становлення та розвиток гімназійної освіти східноукраїнського регіону : автореф.дис ... канд.пед.наук : 13.00.01 / С.Д. Фатальчук. – Луганськ : Луганський національний педагогічний університет ім. Т.Шевченка, 2006. – 20 с.

Клочко О. Н.

**ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЖЕНСКОГО ГИМНАЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ УКРАИНЕ
(вторая половина XIX – начало XX века)**

Статья посвящена проблеме этапизации развития женского гимназического образования указанного региона. С учётом экономических, социально-общественных преобразований в регионе и на основании официальных документов выделено 4 этапа: Начальный этап (1855 г.–1869 г.), Этап реорганизации и педагогизации учебно-воспитательного процесса (1870 г. – 1883 г.), Контрреформаторский этап (1884 г. – 1904 г.), Заключительный этап (1905 г. – нач.1919 г.).

Ключевые слова: женское гимназическое образование, Северный Восток Украины, этапизация, Харьковская и Черниговская губернии.

Klochko O.

**STAGES OF ESTABLISHING AND DEVELOPING FEMALE HIGH SCHOOL EDUCATION
IN NORTHEAST OF UKRAINE
(in the second half of the XIX – beginning of XX centuries)**

The article is devoted to the problem of developing female high school education in the second half of the XIX – beginning of XX centuries in northeast Ukraine – territories which are belonged to Kharkiv and Chernihiv provinces (nowadays it is boundaries between Kharkiv, Chernihiv and Sumy regions).

The chronological boundaries of research: from the 60s of XIX century – is a time of economical, sociocommunity rise in the country, as result is reforming of educational system, to 1917 – were February and November Revolutions and gradual determination of educational establishments with separate study.

Consequently, the process of establishing and developing female high school education in northeast of Ukraine was passed in four stages:

I. Initial stage (1855-1869) started with establishing female specialized schools (the I-st and the II-nd level) in provincial and district towns of the North-Eastern Ukraine.

II. Stage of reorganization of teaching and educational process (1870-1883) is characterized by gradual organization of organizational and meaning work at women's educational establishments in northeast region of Ukraine. High Schools had status of open and non-social class.

III. Stage of opposite action (1884-1904) – was attempt to restore social classes in women's education; to reduce the impact of community on the educational establishments' activity.

IV. The final stage (1905-1919) is known by increasing number of high schools, in the most cases they are private, in Kharkiv and in Chernihiv provinces. An important distinction of this period was appearing of combined type of high schools.

Key words: female high school education, northeast of Ukraine, stages, Kharkiv and Chernihiv provinces.

Подано до редакції 04.04.2016.

Рекомендовано до друку канд.філос.наук, доц. О.А.Луценко

УДК373.57. 048 (042.3)

© 2016

Ковалинська І.В.

МУЛЬТИКУЛЬТУРНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

Стаття присвячена опису системи підготовки майбутніх вчителів до роботи у мультикультурному навчальному середовищі у Федеративній Республіці Німеччина. Автор описує структурні компоненти системи мультикультурної освіти в країні та виявляє соціо-економічні передумови її створення. Автор вказує, що розвитку змістового компонента системи мультикультурної освіти найбільше приділяють увагу саме в Німеччині. В статті описано напрями мультикультурної підготовки бакалаврів з освіти в системі університетської підготовки в Німеччині. Автором проаналізовано програми мультикультурної підготовки бакалаврів освіти зі спеціальності «Учитель середньої

школи» і «Соціальний працівник» та виявлено, що мультикультурне навчання посідає важливе місце у підготовці майбутніх вчителів та соціальних працівників, що відображається у структурі навчальних планів та робочих програм.

Ключові слова: мультикультурна освіта, змістовий компонент, підготовка бакалаврів, країни трудової міграції.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Досліджуючи передумови створення системи мультикультурної освіти в Україні, ми звернулися до досвіду країн Західної Європи у їх визначенні європейської ідентичності та формуванні системи мультикультурної освіти. Нами було виокремлено такі структурні компоненти системи мультикультурної освіти в країнах Західної Європи: цільовий, інституційний, змістовий, операційно-діяльнісний, результативний. Було виявлено, що компоненти системи мультикультурної освіти розвиваються й імплементуються по-різному у різних західноєвропейських країнах відповідно до їх історичного, соціального та культурного розвитку впродовж кінця XX – початку XXI століття. Нами було запропоновано типологічну класифікацію країн згідно процесів імплементації принципів мультикультуралізму в систему освіти. Було виокремлено 3 групи країн: колишні колонії та їх метрополії; країни трудової міграції; країни історичної мультикультурності. Зміни у змістовому компоненті системи мультикультурної освіти найбільш чітко прослідковуються у країнах трудової міграції, серед яких одне з перших місць займає Федеративна Республіка Німеччина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання освіти у ФРН є досить добре вивченим в українському науковому дискурсі. Різноманітні аспекти системи освіти Німеччини досліджували, зокрема, такі науковці: Н. Махия [1], яка висвітлювала труднощі шкільного навчання; В. Журавська та Н. Мирончук [2], що зосередилися на вивченні сучасного стану освіти у Німеччині; Н. Мельник [3], що вивчала систему підготовки педагогів дошкільної освіти. Серед закордонних вчених слід згадати К. Хольтца [4], який присвятив своє дослідження вивченню принципів толерантності у системі освіти в Німеччині.

Але питання підготовки до професійної діяльності вчителів у мультикультурному навчальному середовищі ще не досить широко вивчене і в українському науковому дискурсі відсутні роботи, пов'язані із підготовкою вчителів до професійної діяльності в умовах мультикультурного навчального середовища.

Формування цілей статті... Наша стаття присвячена виявленню того, які зміни відбуваються у змістовому компоненті системи мультикультурної освіти у Федеративній Республіці Німеччина.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сучасні дослідники вказують, що основними проблемами освіти сьогодні є глобалізація й її відображення в освіті [5]. Результатом глобалізаційних процесів стали значні міграційні зрушення у етнічному складі європейських країн, що призвело до необхідності включати мультикультурний компонент до системи професійної підготовки, зокрема, фахівців з педагогіки.

Необхідно виявити історичні причини, що спонукали до внесення змін до дидактичних принципів, навчальних планів та змісту підручників у системі шкільної освіти в Німеччині з урахуванням мультикультурного компонента.

Аналіз статистичних джерел дає підставу стверджувати, що протягом 1992-1996 рр. до Німеччини прибуло 364 600 іммігрантів з різних країн-колишніх республік Радянського Союзу [8]. На початку 60-х років минулого століття, після встановлення залізної завіси між країнами західного блоку та радянського блоку, в Німеччині виникла потреба шукати нові ринки робочої сили. Було підписано трудовий договір між Туреччиною та Західною Німеччиною. Подібні угоди уже існували з іншими країнами Західної Європи, зокрема з Італією, Грецією, Іспанією. До кінця 1969 року у Німеччину прибув 1 мільйон робочих з Туреччини. Усі вони отримали низькооплачувану роботу, що не вимагала відповідної кваліфікації. Більшість робітників походили з найбідніших віддалених сільських районів Туреччини, не володіли німецькою мовою і фактично взагалі не мали ніякої освіти. Німецьку владу не турбувало те, що робітники не вміли ані читати, ані писати, що робило неможливим їхню інтеграцію у німецьке суспільство.

Передбачалося, що наймані робітники з Туреччини повернуться додому через 2-3 роки. Але на той час в німецькому законодавстві не існувало ніякого чіткого правового регулювання даного питання. У договорі між Німеччиною й Туреччиною від 1964 року існував пункт, що обмежував перебування іммігрантів у Німеччині 2 роками. Пізніше цей пункт було видалено, частково через вимоги власників підприємств, які не хотіли втрачати кошти на навчання нових робітників, а частково через те, що турецькі робітники довели свою працездатність і надійність. З іншого боку, турецькі робітники не бажали повертатися додому через економічну і політичну нестабільність у рідній країні. У 1974 р., з настанням нафтової кризи, у Німеччині зникла потреба у некваліфікованих робітниках. Було введено мораторій на імпорт робочої сили, зокрема з Туреччини. Але це призвело до появи нової кількості іммігрантів. Турецькі гастарбайтери стали перевозити свої сім'ї до Німеччини. Так утворилися цілі іммігрантські поселення, такі як Марксльох недалеко від Дуйсбурга та Ньюкольн під Берліном. Вони стали початком розвитку так званої паралельної громади і паралельного суспільства.

Освітня система Німеччини змушена була реагувати на появу великої кількості дітей іммігрантів. У багатьох школах було запроваджено вивчення турецької мови, але метою цього була не інтеграція дітей-іммігрантів у німецьке суспільство, а підготовка до їх повернення додому. На той час, згідно з політикою уряду, інтеграція національних меншин, у тому числі турків, в соціальну та освітню систему Німеччини вбачалася небажаною. У суспільстві ширилися невдоволення й настрої ксенофобії. Протягом 1982-1999 рр. проводилися політичні дебати з національного питання, правил надання подвійного громадянства, закону щодо повернення іноземців на їхню історичну Батьківщину тощо.

З 2005 р. політична й суспільна думка змінили свій напрям на протилежний. Інтеграцію було визнано єдиним вірним шляхом розвитку німецького суспільства з урахуванням європейських цінностей та формування європейської ідентичності.

В уряді землі Північний Рейн-Вестфалія, на території якої історично проживає найбільша турецька громада, було створено посаду міністра з інтеграції. Сьогодні серед програм, започаткованих міністерством, пропонується вивчення ісламу на уроках з соціальних наук та релігієзнавства, уроки німецької у дитячих садках для дітей іммігрантів. Суспільство почало вбачати переваги у відмінностях, що несуть дві різні культури [9].

С. Лухтенберг зазначає, що система освіти Німеччини сьогодні зазнає суттєвих змін у зв'язку із міграційними процесами та створенням мультикультурного суспільства в країні. Зокрема, задля втілення принципів мультикультуралізму в освіту, було запропоновано такі зміни у систему підготовки вчителів та їх практичну діяльність:

- внесено зміни у зміст підручників та посібників для учнів молодшої та середньої ланки, а саме: запроваджено обов'язкове вживання імен, що належать різним культурам; у підручники для молодшої школи включено тексти, написані рідною мовою іммігрантів;

- обов'язкова присутність у класі спеціального соціального працівника, який вільно володіє мовою іммігрантів, для створення комфортного мікроклімату для дітей-іммігрантів у процесі навчання та надання практичної допомоги у разі, якщо дитина недостатньо володіє мовою навчання;

- у програму підготовки вчителів внесено відповідні зміни з урахуванням мультикультурного компоненту освіти [6].

Особлива увага приділяється розвитку співробітництва педагогічного навчального закладу, громади й школи [7].

На факультеті освіти педагогічного інституту університету Дуйсбург-Ессен (земля Північний Рейн-Вестфалія) працюють такі робочі групи:

- а) інтеркультурна педагогіка,
- б) дослідження міграційних процесів та нерівності в освіті.

Зокрема, цими дослідницькими групами пропонуються такі напрями діяльності: Школа, нерівність, міграція. Багатовимірний розгляд освітніх нерівностей серед мігрантів. Мультикультуралізм і міжкультурна освіта. Соціальне навчання і громадянська освіта в школах. Міжкультурна освіта. Міграція і нерівності в системі освіти. Міжкультурна освіта і теорії мультикультуралізму. Соціальне навчання та демократична освіта в школі. Відсутність відповідності, символічна девальвація та інституційна дискримінація. Багатовимірність освітньої нерівності. Клас, етнічна приналежність чи стать? Походження конкретних нерівностей в системі освіти. Функціональна неграмотність, незважаючи на відвідуваність шкіл. Причини і наслідки бідності в освіті.

В університеті існує програма підготовки бакалаврів зі спеціальності «Культура і мова». Ця програма вивчається декількома мовами: англійською, французькою, нідерландською, іспанською, турецькою. Навчання згідно цієї програми надає змогу отримати подвійний диплом: бакалавра з управління культурою Університету Pau і PaysDel'Adour (Франція) для тих, хто навчається французькою мовою. Ця програма забезпечує отримання ступеню бакалавра в галузі міжнародних досліджень і бізнесу. Вона є міждисциплінарною, орієнтованою на практику, й поєднує в собі скоординоване вивчення гуманітарних наук та економіки. На додаток до навчання ключових навичок і основ управління бізнесом, вивчення гуманітарних наук і основ культури забезпечує критичне розуміння найважливіших ненімецьких культурних областей ЄС, а також дозволяє проводити аналіз професійної літератури і обговорення виробничих тем. Основні завдання програми: вивчення бізнес-орієнтованих тем, пов'язаних з економікою. Частина програми забезпечує академічну освіту в сфері ділового адміністрування, такі як «Бухгалтерський облік», «Фінансова звітність», «Інвестиції та фінансування», «Бізнес-інформатика», «Маркетинг», «Людські ресурси» і т.д. На додаток до програми ступеня в галузі міжнародних досліджень бізнесу, поєднання вивчення мови, культури та економіки надає можливість розвитку міждисциплінарних ключових компетенцій. При зарахуванні студент обирає два обов'язкових предмети: економіку плюс одну з гуманітарних дисциплін:

- культура та мовознавство. Англійська мова. (Великобританія, включаючи Співдружність націй і Північну Америку);

- культура і мовознавство(французька мова);

- культура і мовознавство(голландська мова);
- культура і мовознавство(іспанська мова) (Іспанія й Латинська Америка);
- культура і мовознавство(турецька мова).

У всіх програмах з культури є обов'язковий модуль з вивчення різноманітності культур [10].

Навчання майбутніх педагогів проводиться зі спеціальності «Освіта» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Студенти отримують знання з урахуванням змін до професійних вимог в контексті мультикультурності. В описі дисципліни вказано, що до програми включено ознайомлення зі світовими надбаннями у сфері педагогіки та вимогами до знань, навичок і методів, які дозволяють проводити наукову роботу, критично оцінювати наукові та професійні досягнення як на академічному рівні, так і в позашкільних освітніх сферах діяльності.

У програму підготовки педагогів включено декілька модулів, вивчення яких забезпечує студентів практичними навичками і теоретичними знаннями для роботи у мультикультурному навчальному середовищі, зокрема, модуль 6 під назвою «Соціальна диференціація й етнічна гетерогенність» пропонує до вивчення такі теми:

1. Міграція, соціальні зміни і трансформація соціальної структури.
2. Суспільство. Теоретичні та антропологічні основи соціальної та етнічної диференціації.
3. Освітня справа у контексті культурної різноманітності.

Модуль 2 «Соціалізація та освіта» пропонує теми, що звертають увагу на проблеми соціальної нерівності та рівного доступу до освіти національних меншин.

1. Соціологія. Соціалізація, освіта, місце існування.
2. Педагогічні дослідження і соціальна нерівність в освіті.
3. Депресія: а) критичні життєві події і процеси соціалізації; б) професійна соціалізація та нерівність в освіті.

Окрім вивчення практичного застосування методів педагогічної діяльності з урахуванням мультикультурного аспекту, вивчаються й загально-теоретичні основи планування діяльності навчального закладу й порівняльної педагогіки в контексті мультикультуралізму.

Модуль 10 «Організація освітніх систем і процесів» програми підготовки бакалаврів з гуманітарних наук передбачає вивчення таких тем:

1. Проектування освітніх систем і процесів в Німеччині в міжнародному порівнянні.
2. Освітнє планування, фінансування і забезпечення якості.
3. Законодавства в галузі освіти: вимоги, методи, моделі.

Практика: Управління проектами у сфері освіти з урахуванням культурної різноманітності [11].

Висновки... Як зрозуміло із викладеного вище, програма підготовки бакалаврів зі спеціальності «Освіта» в Німеччині побудована з урахуванням вимог до формування європейської ідентичності, культурного різноманіття, практичного застосування принципів мультикультуралізму, подолання соціальної нерівності й надання рівних можливостей для навчання. Теми, що вивчаються студентами освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» протягом навчання в університеті, націлені на всебічну практичну й теоретичну підготовку майбутнього вчителя до професійної діяльності у мультикультурному навчальному середовищі в контексті існуючого в країні різноманіття культур і релігій. Створення системи мультикультурної підготовки вчителів у Німеччині вбачається надзвичайно важливим у світлі загальноєвропейського курсу на створення рівних можливостей для навчання усіх та формування європейської ідентичності.

Для розвитку системи полікультурної освіти в Україні вбачається важливим вивчення досвіду Федеративної Республіки Німеччина у справі підготовки педагогічних кадрів до роботи у мультикультурному середовищі.

Використана література:

1. Махия Н.В. Педагогічна освіта в Німеччині: стереотипи та труднощі / Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку / Архів номерів / Випуск №3 [2009] [Електронний ресурс] / режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n3_2009_st_5/
2. Журавська В., Мирончук Н. Педагогічна освіта в Німеччині, її сучасний стан і особливості /В. Журавська, Н. Мирончук // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М. Мирончук. –Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С.198-199.
3. Мельник Н. Підготовка науково-педагогічних кадрів дошкільної освіти у Німеччині / Н. Мельник // Проблеми підготовки сучасного вчителя. –№.8 (Ч.2). – 2013. – С.307-315.
4. HoltsK. Tolerance and values in German society / K.Holts // Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., (м.Київ, 16 листопада 2011 р.); за заг. ред. В.О. Огнев'юка [редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, С.О. Сисоєва, Н.М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – С.18-22.

5. Petrovski, Vlado and Mirascieva, Snezana and PetrovaGjorgjeva, Emilija (2011) Multiculturalism, globalization and the implications on education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 15 (256). pp. 1366-1371. ISSN 1877-0428 Retrieved 25 December, 2013 from <http://eprints.ugd.edu.mk/8510/1/Multiculturalism%2C%20globalization%20and%20the%20implications%20on%20education.pdf>
6. Luchtenberg, S (2005). *Multicultural Education: Challenges and Responses*. *JSSE*, 1, 31-55 [in English]
7. Trepptke, C. Turkish Children and Mothers Project (ECAP Collaborative) <http://ecap.crc.illinois.edu>. Retrieved February 14, 2016, from <http://ecap.crc.illinois.edu/eearchive/books/multicul/trepptke.html> [in English]
8. http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Projects/DocumentsTwentyCentury/Population_en.pdf
9. <http://www.spiegel.de/international/germany/turkish-immigration-to-germany-a-sorry-history-of-self-deception-and-wasted-opportunities-a-716067-2.html>
10. <https://www.uni-due.de/studienangebote/studiengang.php?id=42>
11. <https://www.uni-due.de/studienangebote/studiengang.php?id=55>

Ковалинская И.В.

МУЛЬТИКУЛЬТУРНАЯ ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ В ФЕДЕРАТИВНОЙ РЕСПУБЛИКЕ ГЕРМАНИЯ

Статья посвящена описанию системы подготовки будущих учителей к работе в мультикультурной учебной среде в Федеративной Республике Германия. Автор описывает структурные компоненты системы мультикультурного образования и выявляет социо-экономические условия ее внедрения. Автор указывает, что именно в Германии уделяется большое внимание развитию содержательного компонента системы мультикультурного образования. В статье описаны направления мультикультурного обучения бакалавров образования в системе университетской подготовки в Германии. Автором проанализированы программы подготовки бакалавров образования по специальностям «Учитель средней школы» и «Социальный работник» и выявлено, что мультикультурное обучение занимает важное место в системе подготовки будущих учителей и социальных работников, что отображается в структуре учебных планов и рабочих программ.

Ключевые слова: мультикультурное образование, содержательный компонент, подготовка бакалавров, страны трудовой миграции.

Kovalynska I.

MULTICULTURAL TEACHERS' TRAINING IN THE FEDERATIVE REPUBLIC OF GERMANY

The article focuses on the description of the system of multicultural education in Germany. The author first describes socio-economic prerequisites that led to formation of the system of multicultural education. Further the author underlines that different European countries develop definite components of the system of multicultural education due to their socio-economic and historical development. Then I. Kovalynska focuses on future teachers' multicultural training within the framework of university education in Germany, namely in the university Duisburg-Essen. The author describes historical and socio-economic conditions that laid the basis of modern multicultural teachers' education in Germany. Analyzing works of modern foreign scholars the author states that the system of teachers' training in Germany has felt the impact of new socio-economic conditions and answers to the challenges with changes that cover both the content of textbooks, the essence of programs and principles of future teachers' education as well as main basic principles of educational system organization in the whole country. She describes the bachelor programs of teachers' training and states that a specialized research group that deals with problems of multicultural education and provides training according to the program of the course within the framework of teachers' training system that is devoted to multicultural education, which is called "Intercultural Pedagogy", works successfully in the university. The author argues that several modules of the program of bachelor training for 2 specializations "Secondary school teacher" and "Social worker" contain diverse topics that provide future teachers with possibilities to learn what multicultural environment is and what qualities are needed for their successful professional activity under such conditions. The author of the article stresses that some modules of the learning plan focus on diversities in educational systems of the world, some others provide psychological training of future teachers for challenges that might await them in multicultural educational environment, while some others prepare students for practical activities in a multicultural class. The author makes a conclusion that programs of teachers' training in universities of Germany are focused on multicultural education that fully corresponds to the requirements of the European Union as for forming European identity.

Key words: multicultural education, content component, bachelor training, countries of work migration.

Подано до редакції 19.04.2016.

УДК 37 (437.3) (091)

© 2016

Новосад В.П.

ВИТОКИ І ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ ПАНСОФІЧНОЇ ОСВІТИ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

В статті розглядається, розроблена великим чеським педагогом Яном Амосом Коменським, концепція пансофічної освіти, головна ідея якої – цілісність та системність знань, а також інтеграція змісту освіти. Розкрито суть поняття "пансофія", а також зміст та витоки концепції "всезагальної мудрості". Проаналізовано тринітарну структуру сучасного пансофічного знання, а також розкрито її значення для розв'язання актуальних питань сучасної педагогіки. Виокремлено основні елементи та напрями, які в розумінні мислителя включає в себе поняття «пансофія».

Ключові слова: ідея "всезагальної мудрості", пансофія, пансофічна школа, гуманістичні погляди, тринітарність пансофічного знання.